

UOT:340.132.6

**“LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI” – XÜSUSİ QANUN
ÜMUMİ QANUNU LƏĞV EDİR PRİNSİPİNİN HÜQUQTƏTBİQETMƏ
TƏCRÜBƏSİNDƏ YARATDIĞI PROBLEMLƏR****E.H.NƏSİROV*, A.V.ƏYYUBOV*****Bakı Dövlət Universiteti**elshad_nasirov@yahoo.com***earif@msn.com***

Məqalə “Lex specialis derogat legi generali” – xüsusi qanun ümumi qanunu ləğv edir prinsipinin nəzəri – hüquqi əsaslarının, habelə bu prinsipin təcürbədə tətbiqi problemlərinin araşdırılmasına həsr olunmuşdur. Məqalə müəllifləri özündə ümumi müddəaları ifadə edən ümumi, xüsusi və ixtisaslaşmış hüquq normalarının anlayışını verir, məhz hansı normaların bir-birinə münasibətdə xüsusi norma olması məsələsinin təhlilini aparırlar. Müəlliflər tərəfindən Azərbaycan Respublikasının ayrı-ayrı qanunlarının normaları arasında müasir qanunvericiliklə tənzim olunmayan bir sıra hüquqi kolliziyaların (ziddiyyətlərin) olması qeyd olunur, hüquqi boşluqlar və çatışmazlıqlar göstərilir. Nəticədə müəlliflər qeyd olunan problemin “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununa əlavələr edilməsi şəklində praktiki həllini təklif edirlər.

Açar sözlər: hüququn ümumi prinsipləri, hüquq tətbiqetmə, normativ hüquqi akt, hüquq normalarının kolliziyası, definitiv norma

Ümumi hüquq nəzəriyyəsinə mənəşən məlum olduğı kimi prinsip və normalar arasında müəyyən fərqlər vardır. Belə ki, əvvəla qeyd olunmalıdır ki, norma davranış qaydasıdır, prinsip isə rəhbər ideyadır. Daha dəqiq desək, hüquq norması rəsmi müəyyən olunan, ictimai münasibətləri tənzim edən, dövlət məcburetması ilə təmin olunan ümumməcburi xarakterli davranış qaydasıdır. Hüququn prinsipi dedikdə isə hüququn formalaşması, inkişafı və tətbiqi prosesindəki əsas ideyalar, ilkin müddəalar və rəhbər başlanğıclar başa düşülür (12, 22). İkincisi, norma prinsipdən fərqli olaraq konkret işin həll olunması yolunu müəyyən edir və normalar arasında ziddiyyət olarsa, onlardan biri etibarsız sayılır. Daha doğrusu normalar arasında ziddiyyət yarandığı təqdirdə, normaların iyerarxiyasına əsasən biri üstün götürülür, digəri isə qüvvədən düşür. Qeyd olunan məsələ Roma hüququndan hazırki dövrümüze kimi gəlib çatan hüququn ümumi prinsipləri əsasında tənzim olunur və həmin prinsiplər bütün hüquq sahələrinə sirayət edir. Həmin prinsiplər isə aşağıdakılardan ibarətdir: 1) *lex*

superior derogat legi inferiori – üstün qanun aşağı qanunu ləğv edir; 2) *lex posteriori derogat legi priori* – sonrakı qanun əvvəlki qanunu ləğv edir; 3) *lex specialis derogat legi generali* – xüsusi qanun ümumi qanunu ləğv edir; 4) *lex ad preatoriam non valet* – qanun qüvvəsi geriyə şamil edilmir.

Lakin hüququn həmin prinsiplərindən *lex specialis derogat legi generali*, yəni xüsusi qanun ümumi qanunu ləğv edir prinsipi hüquqtətbiqetmə prosesində bir sıra problemlər yaradır. Daha doğrusu “xüsusi qanunun ümumi qanunu ləğv etməsi” istilahının tənzim olunan ictimai münasibətlərin hansı dairəsinə aid edilməsi hüquq tətbiqetmə təcrübəsində qeyri-müəyyənlik yaradır.

Qeyd olunan prinsip Azərbaycan Respublikası qanunvericilik sistemində normativ şəkildə “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Qanununun 10.4-cü və Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 17.4-cü maddəsində əks olunmuşdur.

Belə ki, “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 10.4-cü maddəsində normativ hüquqi aktların kolliziyasının həlli qaydası kimi eyni normativ hüquqi aktda ümumi və xüsusi normalar arasında ziddiyyət mövcud olduqda xüsusi normanın tətbiq edilməsi müəyyən edilmişdir.

Həmçinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 17.4-cü maddəsinə görə həmin Məcəllənin Xüsusi hissəsində həm ümumi, həm də xüsusi normada nəzərdə tutulmuş cinayətin törədilməsi cinayətlərin məcmusunu yaratmır və bu halda xüsusi norma tətbiq olunur.

Göründüyü kimi, həmin normalarda ümumi və xüsusi normalar arasında ziddiyyət mövcud olduqda xüsusi normanın tətbiq edilməsi müəyyən edilmiş, Cinayət Məcəlləsində həmin məsələ daha konkret olaraq tənzimlənməklə yalnız xüsusi hissədə mövcud olan ümumi normalarla xüsusi normalar arasında ziddiyyət mövcud olduqda xüsusi normanın tətbiqi əks olunmuşdur.

Lakin ümumi norma ilə xüsusi norma arasında ziddiyyət yarandıqda xüsusi normanın tətbiqini nəzərdə tutan prinsipin normativ hüquqi aktın ümumi müddəaları, o cümlədən məqsəd və prinsipləri ilə digər konkret ictimai münasibətləri tənzimləyən normaları, o cümlədən məcəlləşdirilmiş aktların özündə əsas müddəaları (prinsiplər, anlayışların tərfi, əsas təsisatları), ixtisaslaşdırılmış normativ müddəaları (prezumpsiyaları, preyardisiyaları) və yüksək dərəcəli ümumiləşdirmə və sabitliklə səciyyələnən və xüsusi hissənin normalarının istifadəsi üçün hüquqi əsas yaradan digər ilkin normativ müddəaları əks etdirən **ümumi hissəsi** ilə özündə mümkün və lazımi davranışın (hüquq və vəzifələr) növü və ölçüsünü (qaydalarını) və hüquq normalarının mümkün pozuntularının mənfi nəticələrinin (hüquqi məsuliyyətin) növü və ölçüsünü əks etdirən **xüsusi hissəsi** arasında ziddiyyət yarandıqda daha konkret normanın və ya məcəlləşdirilmiş aktların xüsusi hissəsində əks olunmuş normaların tətbiqini də nəzərdə tutması dəqiq olaraq müəyyən edilməmişdir.

Fikrimizcə, qeyd olunan məsələ ilə əlaqədar olaraq ümumi norma ilə xüsusi norma arasında ziddiyyət yarandıqda xüsusi normanın tətbiqini nəzərdə tutan prinsip tənzim olunan ictimai münasibətlərin obyekt, subyekt və məzmunu (tərəflərin hüquq və vəzifələri) ilə bağlıdır. Daha doğrusu, həmin prinsip normativ hüquqi aktın ümumi müddəaları, o cümlədən məqsəd və prinsipləri ilə digər konkret ictimai münasibətləri tənzimləyən normalar, eləcə də məcəlləşdirilmiş aktların ümumi hissəsi ilə xüsusi hissəsi arasında ziddiyyət yarandıqda xüsusi hissədə əks olunmuş normaların tətbiqini nəzərdə tutmur.

Həmin hala misal olaraq göstərmək olar ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 46.1-ci maddəsinə görə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə cəza növü əsas cəza kimi bir ildən beş ilədək müddətə, əlavə cəza kimi isə bir ildən üç ilədək müddətə təyin edilir.

Həmin Məcəllənin 162.2-ci maddəsinə görə əmək mühafizəsi qaydalarını pozma ehtiyatsızlıqdan insan ölümünə səbəb olduqda üç ildən beş ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Həmçinin oxşar hüquqi vəziyyət Cinayət Məcəlləsinin 284.2-ci və 234.5-ci maddələrində də mövcuddur.

Sonuncu qeyd olunan maddələrin sanksiyalarından göründüyü kimi Məcəllənin xüsusi hissəsində əks olunmuş həmin cəza növü Məcəllənin ümumi hissəsində əks olunmuş cəzanın ümumi həddindən kənara çıxır və ümumi hissədə əks olunmuş ümumi xarakterli müddəa ilə, yəni müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilmə cəzasının əlavə cəza kimi üç ilədək müddətə təyin edilə bilməsi müddəası ilə ziddiyyət yaradır.

Həmçinin, Məcəllənin 162.2, 284.2 və 234.5-ci maddələrinin sanksiyalarına ümumi hissənin müddəaları kontekstində, daha doğrusu müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilmə cəzasının əsas cəza kimi beş ilədək müddətə təyin edilə bilməsi müddəası kontekstində yanaşdıqda müəyyən olunur ki, həmin maddənin sanksiyasında iki əsas cəza növü, yəni üç ildən beş ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilmə və beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulmuşdur.

Bu isə Konstitusiya Məhkəməsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 46.2, 46.3-cü maddələrinin və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin 346.1.14-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair 14 noyabr 2011-ci il tarixli qərarında formalaşdırdığı hüquqi mövqeyinə görə bir əmələ görə şəxsin iki əsas cəzanın təyin edilməsi yolverilməzliyini özündə ehtiva edən Cinayət Məcəlləsinin 8.2-ci maddəsində əks olunmuş “heç kəs eyni bir cinayətə görə iki dəfə cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna bilməz” prinsipi ilə ziddiyyət təşkil edir.

Qanunvericinin qeyd olunan qüsurları Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi yuxarıda qeyd olunmuş qərarında münasibət bildirmiş və həmin qüsurların aradan qaldırılmasının yalnız qanunvericilik qaydasında mümkün olduğunu qeyd etmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, ümumi hüquq nəzəriyyəsinə görə əgər hüquqi tənzimlənməyə zərurət qanun layihəsinin hazırlanması və müzakirəsi anında mövcud olmuşsa, qanunverici isə diqqətsizlikdən onu görməyibsə, pozitiv hüquqda boşluq “üzsüz” sayılır. “Üzsüz boşluq” həm də o zaman olacaqdır ki, aktın qəbulunda qanunvericilik texnikası qaydaları nəzərə alınmır və nəticədə məlum tələbat hüquqi tənzimləmədə normalarla tam əhatələnmişdir. “Üzrlü boşluqlar” o yerdə olur ki, qanunverici hansısa səbəblərdən nə əvvəl, nə də sonra hüquqi tənzimləmə tələbatını görə bilməmişdir. (10, 291)

Həmçinin o, da qeyd olunmalıdır ki, hüquqtətbiqetmə orqanının hüquqi münasibəti tənzim edən hüquq normasının olmamasına görə hər hansı bir münasibəti tənzimləməkdən imtina etməsinə və yaxud da boyun qaçirtmasına ixtiyarı yoxdur. Göstərilən vəziyyətdə konkret hüquqi məsələni tənzimləyən hüquqi mexanizm mövcud olmalıdır.

Odur ki, Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumu yuxarıda qeyd olunmuş qərarında qanunvericinin Cinayət Məcəlləsindəki mövcud qüsurları qeyd etsə də, həmin məsələnin tənzimlənməsinin yalnız qanunvericilik qaydasında mövcudluğunu qeyd etməklə məsələnin qanunvericilik qaydasında nizamlanmasınadək hansı qaydada tənzim edilməli olmasını müəyyən etməmişdir. Belə olan təqdirdə hansı normanın tətbiq olunması qanunvericilik səviyyəsində tənzimlənmədiyindən qeyd olunan hal, daha doğrusu xüsusiləşmiş normaların prioriteti qanunvericilik səviyyəsində müəyyən edilmədiyindən həmin vəziyyət hüquqtətbiqetmədə diskresion səlahiyyətlərin və sui-istifadələrin baş verməsinə yol açar.

Ümumi hüquq nəzəriyyəsindən məlum olduğu kimi, xüsusiləşmiş normalar **təsbitedici** - ümumiləşdirilmiş şəkildə tənzimlənen münasibətlərin müəyyən elementlərini ifadə edən normalardan, **definitiv** – hüquqi anlayış və kateqoriyaların elmi ifadə olunmuş təriflərini əks etdirən normalardan və **prinsip** – hüquq sahəsinin ən mühüm xüsusiyyətlərini, onun məzmun və cəhətlərini müəyyən edən əsas başlanğıcları ehtiva edən normalardan ibarətdir. İctimai münasibətlər tənzim olunarkən xüsusiləşmiş normalar tənzimləyici və qoruyucu normalara qoşularaq vahid tənzimləyici rolunu oynayır və digər normaların məzmunun açığa çıxmasında mühüm rol oynayır. (10, 189-191; 12, 23; 7, 32-33)

Məlum olduğu kimi normativ-hüquqi aktların qəbulu zamanı həmin aktlarda sui-istifadə hallarının aradan qaldırılması üçün aktlar qəbul edilməmişdən əvvəl mütləq hüquqi ekspertizadan keçməlidir. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiyaya Qanunun 62.1-ci maddəsinə görə həmin Konstitusiyaya Qanununun məqsədləri üçün sui-istifadə amilləri dedikdə, normativ hüquqi aktın tətbiqi zamanı sui-istifadənin təzahürünə səbəb olan, o cümlədən sui-istifadə təcrübəsinin bilavasitə əsası olan, yaxud sui-istifadə əməllərinə legitim

şərait yaradan, sui-istifadə əməllərinə yol verən və ya onlara təhrik edən normativ hüquqi aktların müddəaları (o cümlədən, normanın və hüquqi düsturların qüsurları) nəzərdə tutulur.

Fikrimizcə, normativ-hüquqi aktların müxtəlif müddəaları, daha doğrusu ümumi müddəaları ilə digər konkret normaları arasında ziddiyyətin mövcud olmasını sistem xarakterli tipik sui-istifadə halı hesab etmək olar.

Belə ki, “Normativ-hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiyaya Qanununun 66.1-ci maddəsinə görə sistem xarakterli tipik sui-istifadə amilləri normativ hüquqi aktın ayrı-ayrı normalarını deyil, onun bütün mətninin sistemli təhlili nəticəsində aşkar edilə bilən tipik sui-istifadə amillərini özündə ehtiva edir. Həmçinin, həmin qanunun 66.3-cü maddəsinə görə normativ hüquqi aktın normalarının həmin aktın bəyan edilmiş məqsədləri ilə ziddiyyət təşkil etməsinə yol verilmir.

“Normativ-hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiyaya Qanununa görə normativ hüquqi aktın (onun layihəsinin) ekspertizası aparılarkən tipik sui-istifadə amilləri və sui-istifadəyə məruz qalma təzahürləri aşkar edilməli və aradan qaldırılmalıdır.

Lakin həmin sui-istifadə halı aradan qaldırılmayıb qanun qəbul edildiyi təqdirdə qeyd olunan boşluğun hansı qaydada tənzim olunması normativ qaydada müəyyən edilməli və hüquqi tənzimləmə mexanizmi mövcud olmalıdır.

Çünki qeyd olunan halın, daha doğrusu xüsusiləşmiş normalarla digər konkret normalar arasında hansı normanın üstün olmasının müəyyən edilməməsi hüquqtətbiqetmədə qeyri-müəyyənlik yarada və bununla da hüquqi dövlətin ali prinsiplərindən biri olan qanunun (hüququn) aliliyi prinsipini şübhə altına almış olar.

Belə ki, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu bir sıra qərarlarında qanunverici tərəfindən hər hansı bir ictimai münasibətlərin tənzimlənməsinə dair normativ-hüquqi aktlar qəbul edilərkən hüquqi dövlətin ali prinsiplərindən olan mütənasiblik, hüquqi müəyyənlik, tarazlıq prinsiplərinə riayət edilməsinin vacibliyini vurğulamışdır. Sözügedən prinsiplər “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun 8-ci maddəsində normayaratma fəaliyyətinin əsas başlanğıcları kimi təsbit olunmuşlar.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun hüquqi müəyyənlik prinsipinin mahiyyəti və əhəmiyyəti barədə formalaşdırdığı hüquqi mövqeyinə görə, hüquqi müəyyənlik prinsipi hüququn aliliyinin əsas xüsusiyyətlərindən biri kimi çıxış edir. Hər bir qanunun və ya onun hər hansı bir müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi olduqca vacibdir. Bunun təmin edilməsi üçün hüquq normaları birmənalı və aydın olmalıdır. Bu isə öz növbəsində hər kəsə onun hüquq və azadlıqlarını müdafiə edəcəyinə, hüquq tətbiq edən hərəkətlərinin isə qabaqcadan bilməsinə imkan verməlidir.

Avropa Məhkəməsi tərəfindən də qəbul olunan *hüquqi müəyyənlik prinsipi* «hüquqi təhlükəsizlik konsepsiyasının» baş prinsiplərindən biri hesab

olunur. Hüquqi müəyyənlik ümumi ideya kimi bir çox hüquq sistemlərinə daxil edilmişdir.

Qanunvericilik sisteminə daxil olan normativ hüquqi aktlardan yalnız Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 9.1.1-ci maddəsində cinayət mühakimə icraatının əsas prinsiplər və şərtlərinin digər normalara nisbətdə üstün olduğu müəyyən edilmişdir. Lakin həmin qanunvericilik aktı da məcəlləşdirilmiş aktın ümumi hissəsi ilə xüsusi hissəsi arasında ziddiyyət yarandıqda hansı hissədə nəzərdə tutulmuş normanın tətbiq olunmasını müəyyən etmir və bununla da məsələnin həllini açıq qoyur.

Qeyd olunan halla bağlı Cinayət Prosesual Məcəlləsində mövcud “hüquqi səhvə” misal olaraq göstərmək olar ki, qüvvədə olan cinayət prosesual qanunvericiliyin ibtidai istintaqın qurtarmasını tənzim edən bir sıra normalarını müqayisəli təhlil etdikdə qanunvericinin ibtidai istintaqın qurtarmasının hansı anla bağlı olmasında fərqli mövqeyinin olduğu görünür və ibtidai istintaqın qurtarmasının da hansı anla bağlı olması cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar tərəfindən hüquqtətbiqetmə təcrübəsində ciddi problemlər yaradır.

Belə ki, CPM-də ibtidai istintaqın qurtarmasının hansı anla bağlı olmasını müəyyən edən üç fərqli norma mövcuddur.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikası CPM-in 218.3-cü maddəsinə əsasən ibtidai istintaq müddəti cinayət işinin başlandığı gündən hesablanır, işin məhkəməyə göndərilməsi və ya icraatına xitam verilməsi haqqında qərarın qəbul edildiyi gün bitir.

Həmin Məcəllənin 219-cü maddəsinə görə isə ibtidai araşdırma ittiham aktının tərtib edilməsi ilə tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsi üçün cinayət işinin məhkəməyə göndərilməsi haqqında və ya cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi haqqında qərarla qurtarır.

Məcəllənin 284.1.1-ci maddəsində ittiham aktının tərtib edilməsi və cinayət işinin ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi üçün toplanmış sübutların kifayət olduğunu hesab edən müstəntiqin ibtidai istintaqın qurtarması barədə təqsirləndirilən şəxsə, onun müdafiəçisinə, zərər çəkmiş şəxsə, mülki iddiaçıya, mülki cavabdehə və ya onların nümayəndələrinə məlumat verməsi müəyyən edilmişdir.

Sonuncu qeyd olunan iki normadan çıxış edib ibtidai istintaqın qurtarmasını həmin normalarda qeyd olunan anla bağlı etdikdə ibtidai istintaqın qurtarması proses iştirakçılarının elan edildikdən, eləcə də ittiham aktı tərtib edildikdən sonra edilən prosesual hərəkətlərin cinayət prosesi üzrə hansı müddətə daxil edilməsində qeyri-müəyyənlik yaranır və həmin normaların Məcəllənin 48.2.2-ci maddəsi ilə açıq-aşkar ziddiyyət təşkil etdiyi meydana çıxır.

Məlum olduğu kimi, Məcəllənin 48.2.2-ci maddəsində cinayət prosesini həyata keçirən orqanın hər bir halda hər hansı cinayət işinin başlandığı andan həmin Məcəllənin 218-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətlərdə ittiham aktı ilə məhkəməyə göndərilməsini təmin etməsi cinayət təqibi üzrə icraatın

tezliyinin təmin olunması prinsipinin bir ünsürü kimi imperativ norma olaraq müəyyən edilmişdir.

Hazırkı vəziyyətdə CPM-nin ümumi hissəsinə daxil olan 48.2.2-ci maddəsi ilə həmin Məcəllənin 284.1.1-ci və 219-cu maddəsi arasında ziddiyyət yarandıqda hansı normanın tətbiq edilməli olması qeyri-müəyyən olaraq qalır. Çünki həmin normalarda heç biri bir-birlərinə münasibətdə xüsusi deyildir.

Fikrimizcə normaların bir-birlərinə münasibətdə xüsusi olması hər ikisinin eyni ictimai münasibətləri tənzim etməsi, lakin tənzim olunan ictimai münasibətlərin obyekt, subyekt və yaxud da məzmunun (hüquq və vəzifələrinin) xüsusi olmasındadır.

Misal olaraq göstərmək olar ki, CM-nin 148-ci maddəsindən (təhqir) fərqli olaraq həmin məcəllənin 323-cü maddəsində (Azərbaycan dövlətinin başçısının - Azərbaycan Respublikası Prezidentinin şərəf və layaqətini ləkələmə və ya alçaltma) qorunan ictimai münasibətlərin obyektinə xüsusi olduğundan şəxsin cinayət məsuliyyətdə cəlb edilməsi məsələsində onun əməlinin hansı norma ilə tövsif edilməsi məsələsi meydana çıxdıqda xüsusi norma tətbiq edilməli və şəxsin əməli xüsusi normaya görə tövsif edilməlidir.

Həmin məsələyə digər misal kimi göstərmək olar ki, “Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 10-cu maddəsində hərbi qulluqçuların və onların ailə üzvlərinin müraciətlərinə və 10-1-ci maddəsində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozumlarla bağlı müraciətlərə baxılmasının xüsusi qaydaları müəyyən edilmiş və həmin normalarda tənzim olunan ictimai münasibətlərin məzmununu xüsusi olduğundan qanunun digər normaları ilə həmin normalar arasında ziddiyyət yarandıqda xüsusi norma tətbiq edilməlidir.

Lakin yuxarıda CPM-dən çəkdiyimiz misalda isə prosesual qanunvericiliyin həmin normaları fərqli məsələləri tənzim edir.

Qeyd olunan vəziyyət təkcə məcəlləşdirilmiş aktın ümumi hissəsi ilə xüsusi hissəsi arasında ziddiyyət yarandıqda, hansı hissədə nəzərdə tutulmuş normanın tətbiq olunmasını nəzərdə tutmamalı, həmçinin xüsusi hissədə də mövcud olan definitiv normalarla, daha doğrusu ümumi müddəalarla digər konkret normalar arasında ziddiyyət yarandıqda hansı normanın tətbiq edilməli olmasını da nəzərdə tutmalıdır.

Məlum olduğu kimi, mülki hüquq hüququn ən geniş sahəsi olmaqla özündə bir sıra yarım sahələri birləşdirir ki, həmin yarım sahələr də xüsusi hissədə birləşir.

Həmin yarım sahələr də öz-özlüyündə ümumi müddəalara və konkret normalara malikdir. Məsələn, əşya hüququ, öhdəlik hüququ və s. Belə olan vəziyyətdə də, çox güman ki, həmin normalar, daha doğrusu Mülki Məcəllənin xüsusi hissəsinin yarım sahələrinin ümumi müddəaları ilə konkret müddəalar arasında ziddiyyət yarandıqda ümumi müddəaları özündə əks etdirən normalar tətbiq olunmalıdır.

Göstərilənlərə əsasən, fikrimizcə qeyd olunan problemin, yəni normativ hüquqi aktların əsas müddəalarını, ixtisaslaşdırılmış normativ müddəalarını və yüksək dərəcəli ümumiləşdirmə və sabitliklə səciyyələnən və konkret normaların istifadəsi üçün hüquqi əsas yaradan digər ilkin normativ müddəalarını əks etdirən xüsusiləşmiş normalar ilə mümkün və lazımi davranışın (hüquq və vəzifələr) növü və ölçüsünü (qaydalarını), eləcə də hüquq normalarının mümkün pozuntularının mənfi nəticələrinin (hüquqi məsuliyyətin) növü və ölçüsünü əks etdirən normaları arasında ziddiyyət yarandıqda hansının tətbiq edilməli olmasının normativ qaydada həlli üçün “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiyaya Qanununa aşağıdakı məzmununda əlavə normalar daxil edilməklə Konstitusiyaya Qanununda dəyişiklik edilməlidir:

1.0.27 xüsusiləşmiş norma - eyni normativ hüquqi aktda əsas müddəaları, ixtisaslaşdırılmış normativ müddəaları və yüksək dərəcəli ümumiləşdirmə və sabitliklə səciyyələnən və konkret normaların istifadəsi üçün hüquqi əsas yaradan digər ilkin normativ müddəaları əks etdirən norma;

1.0.28. tənzimləyici norma - mümkün və lazımi davranışın (hüquq və vəzifələr) növü və ölçüsünü (qaydalarını), eləcə də hüquq normalarının mümkün pozuntularının mənfi nəticələrinin (hüquqi məsuliyyətin) növü və ölçüsünü əks etdirən norma;

10.4-1 xüsusiləşmiş norma ilə tənzimləyici norma arasında ziddiyyət yarandıqda xüsusiləşmiş norma tətbiq edilir.

Fikrimizcə “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiyaya Qanununda qeyd olunan dəyişikliklərin edilməsi hüquqtətbiqetmə təcrübəsinə müsbət təsir göstərə və konstitusiyaya hüquq sahəsinin daha da təkmilləşdirilməsi işinə xidmət etmiş olar.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası. Bakı: PG, 2013, 51 s.
2. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 46.2, 46.3-cü maddələrinin və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 346.1.14-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair 14 noyabr 2011-ci il tarixli qərarı // [http:// www.constcourt.gov.az/decisions/212](http://www.constcourt.gov.az/decisions/212).
3. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Digesta, 2013, 301 s.
4. Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəllə. Bakı: Digesta, 2013, 515 s.
5. Allahverdiyev S. Azərbaycan Respublikasının mülki hüququ, I cild, II kitab, Xüsusi hissə. Dərslik. Bakı: Digesta, 2003, 973 s.
6. Dövlət və hüquq // Bakı, 2003, № 1-2.
7. Əsgərov Z. Konstitusiyaya hüququ. Dərslik. Bakı: BDU, 2011, 760 s.
8. Xrononyuk V.N. Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi. Dərslik. (Tərcümə). Bakı: MBM, 2013. 247 s.
9. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Qanunu. Bakı: Qanun, 2010.
10. Ümumi hüquq və dövlət nəzəriyyəsi: Dərslik. V.V.Lazarevin redaktorluğu ilə. Bakı: Qanun, 2007. 491 s.
11. “Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu // http://e-qanun.az/files/framework/data/3/c_f_3937.htm.

12. Общая теория государства и права, Отв. ред. проф. М.Н.Марченко. Т. 2. Теория права. М.: Зерцало, 2000, 656 с.

**ПРОБЛЕМА ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ ПРИНЦИПА
LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI – СПЕЦИАЛЬНЫЙ ЗАКОН
ОТМЕНЯЕТ ОБЩИЙ ЗАКОН**

Э.Х.НАСИРОВ, А.В.ЭЙЮБОВ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена теоретико-правовым основам юридического принципа «Lex specialis deroqat legi generali», а также проблемам практического применения данного принципа. Авторы статьи дали определение общим, специальным и специализированным правовым нормам, отражающим в себе общие положения. Проведен анализ того, какие именно нормы в отношении друг друга являются специальными. Авторами указано на ряд юридических коллизий, возникающих между нормами некоторых законов Азербайджанской Республики и нерегулируемых современным законодательством, показаны правовые пробелы и недоработки. В итоге авторы предлагают практическое решение описываемой проблемы в виде дополнения к Конституционному закону Азербайджанской Республики «О нормативно-правовых актах».

Ключевые слова: общие принципы права, правоприменение, нормативно-правовой акт, коллизия правовых норм, дефинитивные нормы

**PROBLEM OF ENFORCEMENT OF THE PRINCIPLE OF LEX SPECIALIS
DEROGAT LEGI GENERALI – GENERAL LAW ABOLISHES PRIVATE LAW**

E.Kh.NASIROV, A.V.AYYUBOV

SUMMARY

The article is devoted to the theoretical and legal foundations of the legal principle of «Lex specialis deroqat legi generali», as well as the problems of practical application of this principle. The authors gave definitions of the general, special norms and specialized norms which reflect general provisions. The authors analyze the norms, which are special in relation to each other. The authors point to a number of legal conflicts arising between the laws of the Azerbaijan Republic and the unregulated current law showing the legal gaps and shortcomings. In conclusion, the authors offer to make additions to the Constitutional Law of the Azerbaijan Republic on Normative Legal Acts for practical solution to the problem of contradiction between the main provisions of the normative legal acts containing specialized norms and other specific provisions.

Key words: general principles of law, application of the law, normative legal act, collisions of the law, definitive norm